

پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی

سال اول، شماره اول، بهار ۱۳۹۱

دریافت: ۹۰/۱۰/۲۰ پذیرش: ۹۱/۲/۲۶

صص ۲۰-۱

بررسی رابطه دینداری و احساس امنیت در فضاهای شهری و روستایی (مورد مطالعه: شهرستان کوهدشت)

احمد پوراحمد، استاد گروه جغرافیای دانشگاه تهران

محمود عیوضلو، دانشجوی دکتری دانشگاه اصفهان

محبوبه حامد، دانشجوی دکتری دانشگاه علامه طباطبایی

داود عیوضلو، دانشجوی کارشناس ارشد دانشگاه تهران*

فرشته رضایی، دانشجوی کارشناس ارشد دانشگاه پیام نور ساری

چکیده

با توجه به اینکه مهمترین هدف متخصصان و مسؤولان شهری ایجاد رفاه و آسایش شهروندان است، به همین علت، لذا احساس امنیت از مهمترین مقولات مورد توجه متخصصان برنامه‌ریزی شهری و علوم اجتماعی در چند دهه گذشته بوده است. گستره احساس امنیت در افراد، متأثر از عوامل متعددی است که یکی از مهمترین این عوامل دینداری و سطح اعتقادات فرد است که عاملی مهم در افزایش سطح احساس امنیت فرد در هنگام حضور در شرایط سخت و مکان‌های ناامن تلقی می‌شود. هدف این مقاله، بررسی روابط ابعاد دینداری با متغیرهای احساس امنیت در سطح شهرستان کوهدشت است. بدین منظور برای بررسی روابط ابعاد دینداری و احساس امنیت از روش تحقیق توصیفی-تحلیلی استفاده و داده‌های مورد نظر از منابع اسنادی و روش پیمایشی با انتخاب ۴۰۰ نمونه تصادفی در ۲ شهر و ۱۰ روستای شهرستان کوهدشت جمع‌آوری و تحلیل شده است. دینداری در پنج بُعد فکری، اعتقادی، مناسکی، تجربی و پیامدی و احساس امنیت در سه بخش احساس امنیت عمومی، رضایت از مسؤولان امنیتی و ترس از انواع فضاهای شهری و روستایی سنجش شده است. یافته‌های تحقیق حاکی از وجود همبستگی معنادار بین اکثر ابعاد دینداری با متغیرهای احساس امنیت است. همچنین، نتایج بررسی‌ها نشان‌دهنده این نکته است که ابعاد دینداری بیشترین ارتباط را با متغیر ترس از انواع فضاهای شهری و روستایی دارند. با توجه به یافته‌های تحقیق، ضرورت توجه به اصول و شعائر اسلامی و گسترش برنامه‌های مذهبی و فرهنگی به منظور افزایش سطح احساس امنیت مردم بیش از پیش احساس می‌گردد.

واژه‌های کلیدی: دینداری، احساس امنیت، فضاهای شهری و روستایی، شهرستان کوهدشت

مقدمه

جغرافیای فرهنگی دانشی است که ارتباط و تعامل دو حوزه فرهنگ و جغرافیا و تأثیر متقابل آن دو را مورد پژوهش و بررسی قرار می‌دهد. بنیادین، روابط و مناسبات متقابل محیط و فرهنگ گروه‌های انسانی از مباحث جغرافیای فرهنگی است (احمدی، ۱۳۸۴: ۱۱۲). در این شاخه از جغرافیا، تفاوت‌ها و تشابهات عناصر فرهنگی گروه‌های انسانی در ابعاد فضایی و مکانی، مطالعه و بررسی تغییرات فضایی گروه‌های فرهنگی، شکل‌گیری الگوهای فضایی فرهنگ توسط عملکردهای جامعه انسانی، تجزیه و تحلیل و بر آن تأکید می‌شود (تری و راونتیری، ۱۳۸۰: ۱۱). به این ترتیب، جغرافیای فرهنگی مطالعه تغییرات فضایی گروه‌های فرهنگی و عملکرد فضایی جامعه را پوشش می‌دهد. این علم بر توصیف، تجزیه و تحلیل و نحوه تفاوت و یکسانی در زبان، مذهب، اقتصاد، حکومت و دیگر پدیده‌های فرهنگی از مکانی به مکان دیگر تکیه دارد. نظر به اینکه فرهنگ‌ها توسط گروه‌های انسانی تشکیل می‌شوند، از این رو جغرافیای فرهنگی نیز انسان‌ها را به صورت جامعه و گروهی مدنظر قرار می‌دهد (پورا احمد، ۱۳۸۶: ۲۷۲-۲۷۳). یکی از مباحثی که در جغرافیای فرهنگی بر آن تأکید می‌شود موضوع دین و دینداری است که به عنوان یکی از مسائل فرهنگی از گذشته‌های دور تاکنون مورد توجه اندیشمندان رشته‌های مختلف، بخصوص علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی بوده است. از آنجایی که جغرافیا به عنوان علم بررسی روابط بین مکان و انسان تحت تأثیر ساخت‌های فرهنگی، سیاسی و اجتماعی مطرح می‌شود؛ لذا بررسی موضوع‌هایی، همچون دینداری در پهنه‌ای از مکان به عنوان یکی از

موضوع‌های اصلی در رشته جغرافیای فرهنگی قرار می‌گیرد. عامل دین به لحاظ گستره اجتماعی بودن آن در شکل‌گیری، تحکیم و تقویت روابط اجتماعی تأثیرگذار است و از طرفی، افزایش تعاملات اجتماعی در ارتقای احساس امنیت مردم مؤثر است. یکی از مقوله‌هایی که در آرامش ساکنان شهرها و روستاها مؤثر است، میزان احساس امنیت آنهاست.

امنیت به واسطه اینکه همواره از دغدغه‌های بشری در طول تاریخ بوده است، پیوسته در نظریات متفکران و علما قابل پی‌گیری و شناسایی است. احساس امنیت با طرح مسائلی چون جامعه خطرپذیر، امنیت وجودی و امنیت ذهنی و رفاه اجتماعی، پس از دهه ۶۰ میلادی در قرن بیستم وارد مطالعات تجربی شد و مطالعات و پژوهش‌های متعددی با سنجش "موقعیت‌های خطرزا" به اندازه‌گیری و سنجش احساس امنیت پرداختند، بدین گونه ادبیات نظری احساس امنیت فراتر از ادبیات نظری خود "امنیت"، توسعه و گسترش پیدا کرد (بیات، ۱۳۸۸: ۹)؛ به طوری که نقش احساس امنیت در احساس آسودگی خاطر و آسایش جوامع بشری بسی بیشتر از امنیت فیزیولوژیک است. زیرا احساس امنیت به عوامل درونی و اندیشه‌های فرد مربوط بوده، در هر زمان و هر مکانی فرد را همراهی می‌کند. از این رو، این احساس امنیت است که بیشترین تأثیر را در آسایش و اطمینان خاطر فرد داشته، بالا بودن آن در هر زمانی باعث برخورد منطقی فرد با خطر شده و آسودگی خاطر زیادی را برای فرد به ارمغان می‌آورد.

طرح مسأله

به عقیده دورکیم^۱ عنصر اساسی تداوم حیات اجتماعی، نظم اخلاقی است. نظم اخلاقی شامل قواعدی است که بر روابط اجتماعی حکمفرماست و زمانی که این نظم با اختلال مواجه شود، جامعه به وضعیت آنومی دچار شده، همزمان با از هم پاشیدگی هنجارها و بروز آنومی، خواسته‌ها، آرزوها و امیال انسان نیروی کنترل و محدود کننده‌شان را از دست می‌دهند. آرزوهای بی‌حد و حصر انسان به تمامی نمی‌توانند ارضا شوند. در نتیجه در چنین موقعیتی، نارضایتی و عدم احساس امنیت در جامعه بروز می‌یابد. وبر^۲ در تکمیل بحث‌های دورکیم به اهمیت نهادهای مذهبی در جامعه تأکید می‌ورزد. به عقیده وی، مذهب باعث جاری شدن ارزش‌ها می‌شود و ارزش‌ها نهادینه شده، نظم اجتماعی را شکل می‌دهند و نظم اجتماعی نیز باعث امنیت و احساس امنیت در افراد می‌گردد. احساس امنیت مقوله مرتبط با ویژگی‌های درونی افراد است؛ اما شرایط شکل‌گیری این احساس هم به عوامل عینی و هم به عوامل ذهنی بستگی دارد. اگر افراد جامعه از لحاظ روانی احساس امنیت داشته باشند، کمتر دچار مشکلات مختلف خواهند شد.

از این رو، دینداری به عنوان یکی از اصلی‌ترین موضوع‌های فرهنگی و احساس امنیت نیز در انواع فضاهای سکونت‌ی بشر از مباحث مربوط به جغرافیاست؛ لذا بررسی تأثیرات دینداری به عنوان یک عنصر فرهنگی بر میزان احساس امنیت در شاخه جغرافیای فرهنگی می‌گنجد. از آنجایی که دین به عنوان یک منبع و نیروی آسمانی نقش اساسی در

توسعه فرهنگی و اجتماعی جوامع دارد و با توجه به نقش کلیدی آن در کاهش بزهکاری و ترغیب انسان‌ها به مسائل اخلاقی، در عصر کنونی از ضروریات هر جامعه‌ای به حساب می‌آید.

با توجه به مطالب ذکر شده، این مقاله به دنبال بررسی ارتباط بین دینداری و میزان احساس امنیت در شهرستان کوهدشت است و هدف از این مطالعه، پاسخ با این سؤال است که آیا رابطه‌ای بین سطح دینداری مردم و میزان احساس امنیت در فضاهای شهری و روستایی شهرستان کوهدشت وجود دارد؟

مبانی نظری

۱ - امنیت

امنیت مصدر جعلی یا صناعی فارسی است و به معنی ایمن شدن و در امان بودن است (معین، ۱۳۸۱: ۳۵۴). همچنین به معنی ایمنی، آرامش و آسودگی (عمید، ۱۳۷۶: ۲۷۵) و مصونیت از تعرض و تصرف اجباری برخلاف رضایت است (زاده‌علی، ۱۳۸۸: ۱۶). امنیت منوط به رهایی نسبی از تهدید و بهره‌گیری بهینه از فرصت‌هاست (خلیلی، ۱۳۸۱: ۴۲۸) و به دفاع یا حفاظت از خود، خانواده، دوستان و اموال گفته می‌شود (کلمنتس، ۱۳۸۴: ۷۵). رویکردهای متفاوتی به موضوع امنیت وجود دارد. یکی از مهمترین آنها، رویکرد اجتماعی یا مدرن است. در این رویکرد امنیت و احساس امنیت در بستر زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی تبیین و تعریف می‌شوند. در حوزه جامعه‌شناسی، احساس امنیت در یک نظام اجتماعی بر بستر عامل - ساختار تبیین شده است و از این حیث احساس امنیت به عنوان احساس ذهنی کنشگر مورد توجه قرار گرفته است (بیات، ۱۳۸۸: ۱۰). زمینه

¹ Durkheim

² Max Weber

اجتماعی - فرهنگی در سه بعد قابل طرح است: رفتاری، ساختاری و زمینه‌ای.

در بُعد رفتاری تمرکز بر کنش متقابل میان افراد، گروه‌ها و سازمان‌ها در راستای حفظ و تولید نظم اجتماعی است؛ نظمی که منشأ اصلی احساس امنیت است. در بعد ساختاری، سازمان‌ها و نهادها، قوانین، ارزش‌ها و هنجارهای حاکم بر جامعه به عنوان ضرورت کارکردی برای تولید نظم و امنیت در نظر گرفته می‌شوند. بُعد زمینه‌ای به شرایط محیطی، تاریخی، فرهنگی و تمدنی جامعه مرتبط است. ارزش‌های دینی در بُعد رفتاری و تأثیر بر کنش میان افراد و دین به عنوان یک نهاد تولید نظم در بُعد ساختاری، می‌توانند بر ایجاد امنیت و احساس امنیت مؤثر واقع شوند.

امنیت اجتماعی^۱ از نگاه بوزان، به قابلیت الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، مذهب، هویت و عرف ملی مربوط است (نویدینیا، ۱۳۸۵: ۴۰). از این منظر با حفظ عناصر اصلی انسجام اجتماعی جامعه، تحقق شرایط امن برای بقا و تداوم جامعه میسر می‌شود.

بوزان^۲ معتقد است که امنیت اجتماعی به مقابله با خطرهایی می‌پردازد که به صورت نیروی بالقوه یا بالفعل هویت افراد جامعه را تهدید می‌کنند. امنیت اجتماعی از نظر بوزان به حفظ مجموعه ویژگی‌هایی ارجاع دارد که بر مبنای آن افراد خودشان را به عنوان عضو یک گروه اجتماعی قلمداد می‌کنند، یا به بیان دیگر، مربوط به جنبه‌هایی از زندگی فرد می‌شود که هویت اجتماعی (گروهی) او را سامان می‌بخشند؛ یعنی حوزه‌ای از حیات اجتماع که فرد خود را به ضمیر ما متعلق و منتسب می‌داند و در برابر آن

احساس تعهد و تکلیف می‌کند. مثل ما ایرانیان، زنان و مسلمانان. هر عامل و پدیده‌ای که باعث اختلال در احساس تعلق و پیوستگی اعضای گروه گردد، در واقع هویت گروه را به مخاطره انداخته، تهدیدی برای امنیت اجتماع محسوب می‌شود. بدین جهت است که بوزان مفهوم ارگانیک امنیت اجتماعی را هویت دانسته، امنیت اجتماعی را مترادف با امنیت هویت تلقی می‌کند (نویدینیا، ۱۳۸۲: ۶۵). در واقع این احساس وابستگی و تعلقی که میان اعضای گروه وجود دارد، باعث می‌شود گروه اجتماعی سامان گیرد. گروه اجتماعی آن کلتی است که به دلیل اشتراک اعضای گروه در اندیشه و باور، احساسات و عواطف، کردار و اعمال به وجود آمده است و باعث می‌شود آنها بتوانند به این کلیت با عنوان "ما" نگاه کنند.

ویور^۳ بر ارتباط نزدیک میان هویت، جامعه و امنیت تاکید دارد و خاطر نشان می‌کند که پاسداری و محافظت از هویت در قالب حمایت از گروه‌هایی ممکن می‌گردد که هویت‌سازی را به عهده دارند، مانند گروه‌های قومی، نژادی و مذهبی. از دیدگاه ویور، جامعه متشکل از افرادی است که در یک سرزمین تحت حاکمیت یک دولت - ملت زندگی می‌کنند. ویور عقیده دارد گروه‌های بزرگ ساکن در یک کشور دارای هویت هستند؛ یعنی اعضای گروه بر اساس تعلقات (دینی، قومی یا ملی) به یکدیگر پیوند خورده‌اند و به علت همین اشتراکات میان خود احساس پیوستگی می‌نمایند (نویدینیا، ۱۳۸۵: ۴۱-۴۲).

احساس امنیت پدیده‌ای روان‌شناختی - اجتماعی است و دارای ابعاد گوناگونی است. این احساس ناشی از تجربه‌های مستقیم و غیرمستقیم افراد از

¹ Social Security

² Buzan

³ Vior

شرایط و اوضاع محیط پیرامون است که افراد مختلف به صورت‌های گوناگون آن را تجربه می‌کنند (بیات، ۱۳۸۸: ۱۵). برای بیشتر مردم، امنیت یعنی اهتمام بر حمایت در برابر تهدید بیماری‌ها، گرسنگی، بیکاری، جنایت، مناقشات اجتماعی، فشارهای سیاسی و بلایای طبیعی است (UNDP ۱۹۹۴؛ به نقل از باچپایی، ۱۳۸۴: ۳۸). اجزای امنیت انسانی براساس گزارش توسعه انسانی ۱۹۹۴ عبارتند از: امنیت اقتصادی، امنیت غذایی، امنیت سلامتی، امنیت زیست - محیطی، امنیت فردی، امنیت اجتماعی و امنیت سیاسی. امنیت اقتصادی به برخورداری افراد از درآمد پایه، یا از طریق اشتغال درآمدزا یا به وسیله شبکه سلامت (تأمین) اجتماعی، اطلاق می‌شود. امنیت غذایی به دسترسی افراد به غذا به واسطه دارایی، شغل یا درآمد فردی گفته می‌شود. امنیت سلامتی به رهایی انسان از امراض مختلف و بیماری‌های کشنده و دسترسی وی به خدمات درمانی اطلاق می‌شود. امنیت زیست - محیطی بر پاک‌ی زمین، هوا و آب دلالت می‌کند که بقای زندگی را ممکن می‌سازد. امنیت فردی به رهایی انسان از جنایت و خشونت و به ویژه به رهایی زنان و کودکان که آسیب پذیرتر هستند، اطلاق می‌شود. امنیت اجتماعی به حرمت فرهنگی و آرامش و صلح درون جامعه که انسان در آن زندگی و رشد می‌کند، اطلاق می‌گردد. بالاخره، امنیت سیاسی به حمایت از انسان در برابر نقض حقوق بشر تعبیر می‌شود (UNDP ۱۹۹۴؛ به نقل از باچپایی: ۱۳۸۴: ۴۱-۴۲).

۲- دینداری

دینداری عبارت است از پایبندی و آگاهی از اصول و شعائر یک مذهب، به گونه‌ای که این پیروی بر زندگی فردی و اجتماعی تاثیرگذار باشد (ربانی، طاهری،

۱۳۸۸: ۹۱). یک فرد دیندار کسی است که با آگاهی از اصول و شعائر یک مذهب به پیروی از آن می‌پردازد، به نحوی که این پیروی بر زندگی فردی و اجتماعی وی تاثیرگذار است (شهابی، ۱۳۸۲: ۴۰۴). به عبارتی دیگر، دینداری عبارت است از میزان علاقه و احترامی که پیروان یک دین برای آن قائل هستند (سراج زاده، ۱۳۷۷: ۱۰۵).

الوود^۱ معتقد است که دین ارزشی والا است که بر روحيات و نوع عملکرد افراد در زندگی اثر گذاشته و مهم‌ترین پیامد دین در جامعه، تحکیم روابط اجتماعی افراد جامعه است (Ellwood 1993:307) همچنین، کیشی‌موتو^۲ مذهب را یکی از جنبه‌های فرهنگ دانسته و معتقد است دین بر فعالیت‌هایی تمرکز دارد که به عقیده رهروان آن، این اعمال، معنایی غایی را برای زندگی به ارمغان آورده، به حل مشکلات می‌انجامد. این فعالیت‌ها، به نوعی با تقدس و حرکت به سوی خدا همراه است (Kishimoto, 1961:240).

برگرن^۳ و همکارش (۲۰۱۱) معتقدند مذهب تأثیرات مختلفی بر رفتارهای اجتماعی می‌گذارد. ایشان با اشاره به تحقیقات کمپل مبنی بر اینکه آمریکایی‌های مذهبی همسایگان بهتری هستند، بر این اعتقادند که چنین نتایجی ناشی از آموزه‌های دینی است. به عبارتی، ناشی از آن است که دینداری مستلزم داشتن تعاملات اجتماعی است (Berggren &

Bjornskov, 2011:461)

رافل و سوزیز^۴ (۲۰۰۷) استدلال می‌کنند که مناسک جمعی هدف مفیدی را دنبال می‌کنند که همانا برانگیختن انسجام اجتماعی و تقویت حس همکاری

¹ Ellwood

² Kishimoto

³ Berggren

⁴ Rafel & Soziz

نهادهایی که می‌توانند در پر کردن اوقات فراغت جوانان و کاستن فرصت‌های بزهکارانه سازمان‌دهی شوند (میرخلیلی، ۱۳۸۷: ۳۱۱).

گلاک و استارک^۵ برای سنجش میزان دینداری پاسخگویان مدلی ارائه می‌دهند که داری پنج بعد است. این مدل به علت چند بُعدی بودن برای هر نوع دینی قابل کاربرد است (موحد و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۷۱). بسته به شرایط و محیط جوامع برخی از ابعاد، آن را می‌توان مهمتر و گویاتر در نظر گرفت. این پنج بعد عبارتند از:

۱. بعد فکری (دانش دینی): مشتمل بر اطلاعات و دانسته‌های مبنایی در مورد معتقدات هر دین است که پیروان آن دین باید آنها را بدانند. و در واقع شامل حداقل شناخت از اصول و فروع و تاریخ دین است، به‌گونه‌ای که فرد خود را ملزم به انجام اعمال دینی دانسته یا حداقل به آن گرایش پیدا کند، مانند آشنایی با قرآن، آشنایی با تاریخ اسلام و آشنایی با احکام.

۲. بعد اعتقادی (باورهای دینی): باورهایی که انتظار می‌رود پیروان یک دین به آنها اعتقاد داشته باشند؛ مانند اعتقاد به وجود خدا. در واقع، باورهای دینی عبارتند از: ادراک‌های دینی برخاسته از موقعیت دینی که به فرد بینش خاصی نسبت به حقانیت اصول دین می‌دهند. سنجه‌هایی که برای عملیاتی کردن این شاخص می‌توانند به کار آیند برای مثال، عبارتند از: شناخت خدا، اعتقاد به حضرت محمد و وجود عالم آخرت.

۳. بعد مناسکی (اعمال دینی): شامل اعمالی می‌شود که پیروان ادیان مختلف، انجام می‌دهند؛ مثل انجام

در افراد است. دمراس (۲۰۰۳) بیان می‌کند که در سطح خرد می‌توان مذهب را به مفهوم " سرمایه اجتماعی در نظر گرفت که با تمرین دادن افراد، مشارکت کردن را در آنها تقویت می‌کند و باعث می‌شود مشارکت اجتماعی و سیاسی در ایشان رشد یابد (Demerath, 2003:348)

دورکیم^۱ دین را عامل همبستگی می‌داند (همیلتون: ۱۳۷۷: ۱۷۸). دیویس^۲ دین را عامل انسجام بخش و تقویت همکاری اعضا و ادای دین را هنجار بخش و نظم آفرین می‌داند (پناهی، ۱۳۸۶: ۸۱). ماکس وبر^۳ دین، ارزش‌ها و جهان‌بینی افراد را الهام بخش رفتار آنان می‌داند. از نظر وبر دین می‌تواند بر شبکه اعتماد در بین افراد اثر مثبت گذارد که برای روابط و مبادله اقتصادی لازم و ضروری است (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۵۳). توکویل^۴ نیز دین را کلید نیروبخش کمک کردن مردم به یکدیگر و گذشتن از منافع خودشان به خاطر دیگران می‌داند. به طور کلی، پاتنام هم یکی از کارکردهای مهم دین را افزایش سرمایه اجتماعی می‌داند (پناهی، ۱۳۸۶: ۸۱). برخی نهادها مستقیماً در امنیت‌سازی و اعمال تدابیر پیشگیری وضعی دخالت دارند، مانند نگرهبان محله و ستاد امر به معروف در بسیج محله‌ها و یا ستاد حفاظت اجتماعی که مشارکت مردم در حفظ امنیت خود را بر می‌انگیزند. دست‌های دیگر از نهادها اگر چه مستقیماً با موضوع پیشگیری در ارتباط نیستند، اما توسعه فعالیت‌های آنان به کاهش بزهکاری منتهی می‌شود، مانند مساجد، هیأت‌های مذهبی، کتابخانه‌ها، کانون‌های فرهنگی - هنری، آموزشگاه‌های کار و هنر، باشگاه‌های ورزشی و سایر

¹ Durkheim

² Davis

³ Max Weber

⁴ Tocqueville

⁵ Glak & Stark

یافته وجود دارد (ورسلی، ۱۳۷۹: ۳۸). به طور کلی، می‌توان گفت وبر پایه و اساس نظم و امنیت را عوامل فکری، دینی و مشروعیت سیاسی در نظر می‌گیرد.

به عقیده پترسون^۱ (۱۹۹۰) فرد با ایمان به این دلیل که خداوند را حامی و مراقب خود می‌داند، احساس رهاشدگی، پوچی و تنهایی نمی‌کند (عابدی، ۱۳۸۷: ۴۷). اتکا به نیروی الهی در این افراد و عدم احساس تنها ماندگی، مانع از بروز احساس ناامنی در آنها می‌شود.

عضویت‌های گروهی گاه به علت نیاز فرد به خود ادراکی و تحت شرایط پریشانی و اندوه شکل می‌گیرد. بر این اساس، هویت مذهبی زمانی که احساس ایمنی و امنیت فرد فرسایش یافته و تحلیل رفته است، می‌تواند بسیار مهم و تأثیرگذار باشد (Yesseldky, 2010:61). هویت یابی به وسیله یک گروه مذهبی احساس ثبات یافتگی و اطمینان خاطر بیشتری نسبت به دیگر گروه‌های اجتماعی را به دست می‌دهد؛ حتی بیشتر از شبکه‌های حمایتی سازمان‌یافته (Graham, 2010:145). از این رو، مذهب با هویت‌سازی، مانع از ایجاد احساس واماندگی و عدم احساس امنیت در فرد می‌شود.

کتابی معتقد است که مذهب می‌تواند حس اعتماد، پیوند، هویت مشترک، همبستگی اجتماعی و روحیه همکاری و تعاون را در افراد ایجاد کند (کتابی، ۱۳۸۳: ۱۸۰). بنابراین، فرد با بهره‌مند شدن از این عناصر بیش از پیش احساس امنیت خواهد کرد.

بر اساس آنچه ذکر شد، دین می‌تواند به دلایل زیر یکی از عناصری باشد که احساس امنیت را تبیین می‌کند:

اعمال واجب دینی، همچون نماز، گرفتن روزه و.....

۴. بعد تجربی (عواطف دینی): مربوط به عواطف، احساس و تأثیراتی است که در ارتباط فرد با واقعیتی غایی یا اقتداری متعالی، همچون خداست؛ مثل احساس نزدیکی به خدا، آرامش در اماکن مذهبی و شروع کار با نام خدا.

۵. بعد پیامدی (آثار دینی): ناظر بر آثار باورها و اعمال، تجربه‌ها و دانش بر زندگی و اعمال روزمره پیروان هر آیین است؛ مثل دقت در حلال و حرام، هراس از عمل غیرمذهبی و کمک به مستمندان.

در ایران دین به عنوان نهادی بانفوذ و مؤثر در عرصه زندگی اجتماعی همواره مطرح بوده است، به خصوص که پس از پیروزی انقلاب، دین با کنترل نهاد سیاست توانسته است گستره وسیع‌تری از زندگی را تحت تأثیر قرار دهد.

وبر در پی یافتن مناظره‌هایی میان تمایلات فردی و ساخت‌های اجتماعی است، بدون آنکه یکی را بر دیگری مقدم بداند. اساس بحث او در کتاب اخلاق پروتستان و روح سرمایه‌داری تحلیل تمایلات و رفتارهای فردی بر محور ایستارهای دینی است. حاصل سخن وبر آن است که «بین ساخت‌های اجتماعی و ماهیت تمایلات فردی، روابط نظام یافته‌ای وجود دارد» (ورسلی، ۱۳۷۹: ۳۸). وبر بر آن است که تمایلات انسانی در درون جامعه شکل می‌گیرد. فرد با قرار گرفتن در متن جامعه خویش و با درونی کردن ارزش‌ها و ایستارهای، آن تمیناتی متناسب با نیازهای خویش پیدا می‌کند. بنابراین، نظم اجتماعی در سازمان جامعه و ایستارها و ارزش‌های آن ریشه دارد. این منافی تمایلات و تمینات فردی نیست، زیرا میان این دو تناظر و ارتباطی سازمان

¹ Peterson

وجود دارد. همچنین، بین دفعات حضور در مسجد و میزان پرخاشگری رابطه معکوس وجود دارد؛ یعنی هرچه میزان دفعات مراجعه به مسجد بیشتر باشد، از میزان پرخاشگری کاسته می‌شود. همچنین، میزان پرخاشگری در مردان بیشتر از زنان و افراد مجرد بیش از افراد متأهل است.

همچنین، در سال ۱۹۹۱ طبق مطالعه‌ای در دانشگاه دوک^۱، عبادت با روحیه بالاتر، آشفستگی کمتر، احساس تنهایی کمتر و نارضایتی کمتر از زندگی و توانایی بیشتر سازگاری با فشارها رابطه دارد (Saudia et al, 1991:60-65، ۱۹۹۱: ۶۰-۶۵).

در سال ۱۳۸۷ پژوهشی با عنوان "بررسی تأثیر پایگاه اجتماعی - اقتصادی و هویت قومی بر احساس امنیت اجتماعی" (نبوی و همکاران: ۱۳۸۸) در شهر اهواز با هدف بررسی جامعه‌شناختی احساس امنیت اجتماعی و شناسایی پاره‌ای از عوامل اجتماعی و سیاسی مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی انجام گرفت. احساس امنیت اجتماعی افراد در این پژوهش به سه بعد احساس امنیت جانی، احساس امنیت مالی و احساس امنیت سیاسی، بررسی گردید. این تحقیق به روش پیمایشی انجام گرفته است.

مهمترین یافته‌های این تحقیق نشان داد که از مجموع عوامل مطرح شده، پایگاه اقتصادی - اجتماعی و هویت ملی تأثیر فزاینده و دو متغیر احساس محرومیت نسبی و احساس بی‌قدرتی، اثر کاهنده‌ای بر احساس امنیت اجتماعی افراد دارند. متغیر احساس بی‌قدرتی، به صورت مستقیم بر هویت قومی و به صورت معکوس بر هویت ملی افراد تأثیرگذار است. همچنین، متغیرهای هویت قومی و جنسیت، به ترتیب

۱. دین به عنوان یک نهاد اجتماعی نظم دهنده عمل می‌کند و احساس امنیت را در نتیجه نظم ارائه می‌دهد.

۲. دین در جامعه در حال گذار معاصر، نقش هویت بخشی به افراد را دارد (بر اساس نظریات ویور، بوزان، وبر و...).

۳. دین (به ویژه برخی مناسک مذهبی که صورت جمعی دارد) باعث ایجاد همبستگی میان افراد شده، حس جدا افتادگی را در افراد تقلیل می‌دهد.

۴. فرد دیندار خداوند را حامی و مراقب خود دانسته، احساس رهاشدگی و پوچی نمی‌کند.

در نهایت، می‌توان گفت که دین از عوامل مهم و تأثیرگذار در سلامت ذهن است، دین چهره جهان را در نظر فرد دیندار دگرگون می‌سازد و طرز تلقی او را از خود، خلقت و رویدادهای پیرامون تغییر می‌دهد. فرد دیندار خود را سخت در حمایت و لطف همه جانبه خداوند، بزرگترین نیروی موجود می‌بیند و بدین ترتیب، احساس اطمینان و آرامش و لذت معنوی عمیقی به وی دست می‌دهد. «چنین فردی به واسطه ناملایمات و ناکامی‌های زندگی دچار ناامیدی واضطراب نمی‌گردد؛ زیرا خداوند را حامی خویش می‌داند، او اطمینان دارد که این حوادث و رویدادها گذرا هستند و او پاداش صبر خود را خواهد گرفت» (کروز، ۲۰۰۳؛ به نقل از چراغی و مولوی، ۱۳۸۵).

پیشینه و تاریخچه پژوهش

علوی و همکاران در سال ۱۳۸۷ در مقاله‌ای با عنوان "نقش مذهب در کاهش پرخاشگری" در شهر اصفهان به این نتیجه می‌رسند که بین دو گروه مسجدی و غیرمسجدی در میزان پرخاشگری تفاوت معناداری

¹ Duke

منابع مادی مثل رفاه، سلامتی و... ارزش پایین‌تری نسبت به آسایش و نیازهای جمعی دارد. به‌طور کلی، در این مطالعه مشخص شد که هویت‌های جمعی، نقش مرکزی را در ساخت این نظام دارند (Kimmerling, 1997)؛ به نقل از نبوی و همکاران، (۱۳۸۸: ۱۶). همچنین، مطالعه دیگری که در گلانتر و همکاران در سال ۲۰۰۰ در کارولینای شمالی انجام دادند، نشان داد که هر چه افراد در فعالیت‌های مذهبی مشارکت منظم‌تری داشته باشند، از سلامت بیشتری برخوردارند (Glanter et al, 2000:90-95). مطالعه مذهب کاتولیک توسط "لورن" و "کارل" نشان دهنده این است که عبادت مکرر، روی سلامت فرد تأثیر می‌گذارد و این نوع عبادت سلامت روان فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهد (Loren and Karl, 2003:20-14).

ضرورت و اهمیت موضوع

با توجه به این امر که "احساس امنیت" ناشی از تجربه‌های عینی و اکتسابی افراد از شرایط و اوضاع پیرامونی است، فقط به شاخص‌های "امنیت" قابل تقلیل نیست (دلاور، ۱۳۸۴: ۵). به عبارتی، امنیت شاخصی عینی است، درحالی‌که احساس امنیت شاخصی ذهنی است و افراد مختلف به علت حضور و رشد در شرایط اجتماعی، اقتصادی و سیاسی و فرهنگی مختلف، برداشت‌های ذهنی متفاوتی از واقعیت‌های مختلف را تجربه می‌کنند و در نتیجه، احساسی که آنها در مواجهه با واقعیت‌های پیرامونشان خواهند داشت، با هم متفاوت است. این برداشت‌ها، نقش اصلی و مهمی را در ایجاد احساس امنیت و یا ناامنی در افراد بازی می‌کند. "مذهب نیز به عنوان یکی از شاخص‌های ماندگاری اقوام مختلف، یک نهاد اجتماعی با ساختار فضایی چشمگیر و شکل‌دهنده

بر احساس امنیت جانی و احساس امنیت مالی افراد اثرگذارند.

پژوهشی دیگر توسط مهدی امیر کافی (۱۳۸۸) در سطح شهر تهران با عنوان «بررسی احساس امنیت و عوامل مؤثر بر آن» انجام گرفت. این تحقیق از نوع تحلیل ثانویه است و احساس امنیت در میان شهروندان را بررسی می‌کند. این پژوهش به بررسی تحقیقات انجام شده در مراکز مختلف افکار سنجی پرداخته است. این مطالعات که عمدتاً توصیفی بوده‌اند، به تبیین مسأله پرداخته‌اند، ولی یافته‌های آنها که به دقت جمع‌آوری شده، توانسته است زمینه مناسبی را نیز برای تبیین آن فراهم سازد. در ارتباط با نکته اخیر، این تحقیق کوشیده است بر اساس داده‌های موجود که برای منظور دیگری گردآوری شده‌اند، تحلیل متفاوتی عرضه نماید و به شناختی افزون بر گزارش‌های اولیه دست یابد. تحقیق اولیه از نوع پیمایشی بوده است که در آن با استفاده از شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای با ۱۴۷۵ نفر از افراد بالای هیجده سال مناطق بیست و دو گانه تهران مصاحبه شده است. تحلیل ثانوی نشان می‌دهد که متغیر حمایت اجتماعی آثار مؤثر و معناداری بر احساس امنیت دارد. همچنین، بی‌نظمی اجتماعی و ریسک و مخاطره تأثیر مؤثر و کاهنده‌ای بر احساس امنیت نشان می‌دهند.

«هویت جمعی به عنوان عامل و ساخت‌دهنده اجتماعی» عنوان پیمایشی است که در سال ۱۹۹۷ "کمیرلینگ" و "مور" در جامعه اسرائیل انجام دادند. هدف تحقیق، مقایسه بین دو سنت مجزای جمعیت یهود اسرائیلی و جمعیت عرب مسلمان ساکن در این منطقه بود و در آن محققان به این نتیجه رسیدند که در مقایسه بین دو گروه، هر گروه نیازهای فردی خود را در نیازهای جمعی‌شان جستجو می‌کنند و برای آنها

چشم‌انداز فرهنگی است. جغرافیا با مذهب از جهات بسیاری سرو کار دارد که از توزیع مذاهب در نواحی مختلف گرفته تا ارایه‌ی جلوه‌ای از نظم و قانون در مناظر و چشم‌اندازهای مختلف را دربر می‌گیرد" (احمدی، ۱۳۸۴: ۱۱۵). دین به عنوان یکی از ضروریات زندگی بشر نقش مهمی در انضباط شخصی داشته، به طوری که با کاهش ناهنجاری‌های اجتماعی در جامعه به صورت یک نیروی حیات‌بخش و سعادت پرور عمل می‌کند. دین با خصلت اجتماعی پیروان خود را دور هم جمع می‌کند و با ایجاد پیوندهای مشترک و انسجام اجتماعی موجبات احساس سعادت و خوشبختی را فراهم می‌کند. همچنین، دین با تأثیرگذاری بر اعمال فردی، جهان‌بینی خاصی را در شخص ایجاد کرده، احساس رضایت از زندگی را در وی ایجاد می‌کند. از این‌رو، فرد دیندار با الهام از آموزه‌های دینی احساس امنیت زیادی در مقابل رخدادهای و خطرهای احساس می‌کند که فرد غیر دیندار فاقد آن است. پس نقش کلیدی دین در زندگی بشری از موضوع‌های مهمی است که تحقیق و بررسی آن به منظور پی بردن به ابعاد آن امری ضروری به حساب می‌آید.

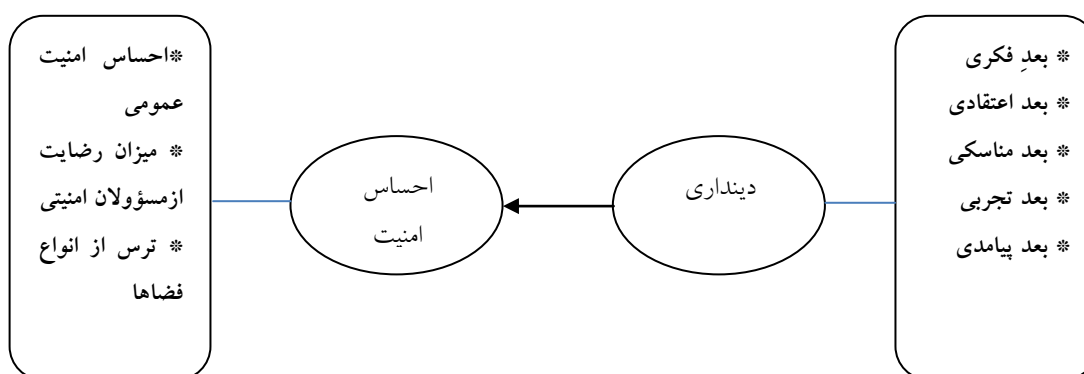
روش تحقیق و جامعه آماری

روش تحقیق مقاله حاضر توصیفی - تحلیلی بوده و برای جمع‌آوری داده‌ها از منابع کتابخانه‌ای و اسنادی و به منظور سنجش میزان دینداری و احساس امنیت در بین جامعه نمونه، از روش میدانی (پرسشنامه) استفاده شده است. با توجه به ساختارهای خاص دینی - فرهنگی شهرستان کوهدشت و همچنین، پایین بودن سطح امنیت در این شهرستان، برای سنجش تاثیر

دینداری بر احساس امنیت در استان محروم لرستان، این منطقه به عنوان نمونه موردی تحقیق، گردید. بدین منظور، با استفاده از ابزار پرسشنامه اطلاعات مورد نظر در دو نقطه شهری و ده نقطه روستایی شهرستان کوهدشت جمع‌آوری گردید. با توجه به اینکه جمعیت شهرستان کوهدشت طبق آمار سرشماری سال ۱۳۸۵، ۲۱۱۱۴۴ نفر بوده و از این تعداد ۹۹۲۹۶ نفر (۴۷ درصد) در نقاط شهری و ۱۱۱۸۴۸ نفر (۵۳ درصد) در نقاط روستایی ساکن بوده‌اند، طبق فرمول کوکران تعداد ۳۸۳ نفر حجم نمونه برآورد گردید، ولی برای کاهش خطا این میزان به تعداد ۴۰۰ نفر افزایش یافت. از این‌رو، از مجموع ۴۰۰ پرسشنامه به نسبت جمعیت نقاط شهری و روستایی شهرستان کوهدشت، ۴۷ درصد تعداد پرسشنامه‌ها (۱۸۵ پرسشنامه) در نقاط شهری و ۵۳ درصد تعداد پرسشنامه‌ها (۲۱۵ پرسشنامه) در نقاط روستایی توزیع گردید. به منظور اطمینان از اعتبار پرسشنامه از تحقیقات پیشین کمک گرفته شد و اصلاحات نهایی در پرسشنامه انجام شد. برای تعیین پایایی تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. در واقع، آلفای کرونباخ نشان دهنده انسجام درونی و همسازی داخلی گویه‌هاست، که در این تحقیق ضریب آن ۰/۸۲ به دست آمده و در سطح مناسبی است. داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS در سطح آمار توصیفی و استنباطی تحلیل شدند.

هدف کلی این تحقیق، بررسی نقش دین در احساس امنیت فرد است. همچنین، پی بردن به تأثیرگذاری هرکدام از ابعاد دینداری (بعد فکری، مناسکی، تجربی و...) در افزایش احساس امنیت فرد، هدف دیگر این تحقیق به شمار می‌رود. از این‌رو،

(باورهای دینی)، مناسکی (اعمال دینی)، تجربی (عواطف دینی) و پیامدی (آثار دینی) مورد سنجش قرار گرفته است. به منظور سنجش میزان احساس امنیت در بین پاسخگویان از سه بُعد احساس امنیت (احساس امنیت عمومی، میزان رضایت از مسئولان امنیتی و ترس از انواع فضاها) استفاده شده است. بر این اساس، مدل مفهومی تحقیق در شکل زیر مطرح شده است.

شکل شماره ۱- مدل مفهومی دینداری و احساس امنیت (منبع: نگارندگان، ۱۳۹۰)

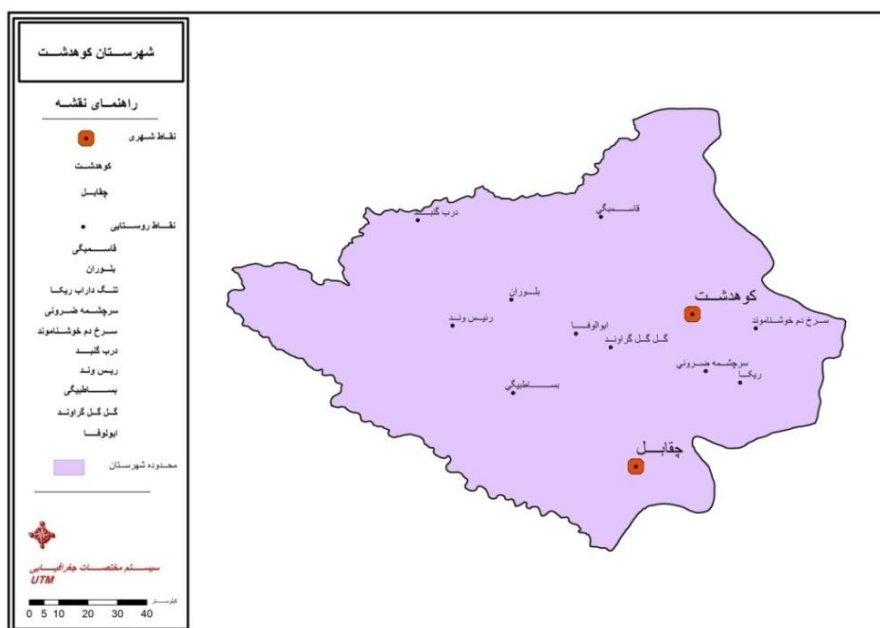
موقعیت جغرافیایی منطقه

شهرستان کوهدشت در قسمت غرب و جنوب غربی استان لرستان واقع و دارای چهار بخش به نام‌های طرحان، رومشگان، کوهنانی، درب گنبد وی بخش مرکزی است. شهر کوهدشت در ۳۷/۳۷ طول جغرافیایی و ۳۳/۴۴ عرض جغرافیایی قرار گرفته است. وجه تسمیه این شهر به خاطر وجود رشته کوه‌های اطراف و دشت پهناور آن است. سطح دشت این شهر تقریباً ۵۰ هزار هکتار بوده، کوه‌های آن گردل کوه، چنگری، گم‌ور، هیزم آباد و قله‌های معروف آن هنجس، میل و وزینار هستند. ارتفاع بلند ترین نقطه

آن ۲۰۰۰ متر و ارتفاع پایین ترین نقطه آن ۱۱۴۰ متر- پای پل واقع در خروجی ماریان رود- است. جمعیت شهر کوهدشت حدود ۹۰ هزار نفر است که به گویش‌های لری و لکی تکلم می‌کنند و غالباً به کشاورزی، دامپروری و مشاغل خدماتی اشتغال دارند. کوهدشت جزو اقلیم نیمه خشک بوده، متوسط بارندگی سالیانه آن از ۴۰۰ میلی متر تجاوز نمی‌نماید (www.abfa-lorestan.ir/). شهر کوهدشت با وجود پیشینه نسبتاً طولانی خود و با توجه به امکانات و محدودیت‌های موجود روابطی را با سکونتگاه‌های پیرامون برقرار نموده است که این ارتباط ممکن است

مرکزی‌ای که تاکنون جوابگوی اکثر نیازها و تقاضاهای ساکنان این سکونتگاه‌ها بوده است، مد نظر است.

به صورت دوسویه و متقابل و گاهی نیز یکسویه و نابرابر باشد. در این میان، نقش آفرینی شهر کوهدشت بر سکونتگاه‌های حوزه نفوذ و وابستگی شدید سکونتگاه‌های روستایی به نقطه شهری کوهدشت به عنوان تنها شهر تأمین کننده مایحتاج و مکان

نقشه شماره ۱- پراکندگی نقاط مورد بررسی در سطح شهرستان کوهدشت

"این ضریب به منظور بررسی رابطه بین دو متغیر فاصله‌ای یا نسبی استفاده می‌شود" (کلانتری، ۱۳۸۷: ۱۰۸).

در این مقاله، احساس امنیت در سه بُعد احساس امنیت عمومی، میزان رضایت از مسئولان امنیتی و ترس از انواع فضاها استفاده شده است. همچنین، برای سنجش و اندازه‌گیری احساس امنیت عمومی از سه سؤال شامل: احساس ناامنی در محله، رضایت از امنیت فضای محله و تمایل به تغییر محل سکونت به خاطر ناامنی استفاده شده است. با ترکیب این سؤال‌ها

یافته‌های تحقیق

به منظور تحلیل داده‌ها، رابطه ابعاد دینداری با احساس امنیت در پنج بُعد بررسی شده است. همچنین، با توجه به اینکه برای سنجش هر بُعد دینداری و احساس امنیت از چندین سؤال استفاده شده است، از این رو سؤال‌ها پس از ترکیب شدن (Compute) تجزیه و تحلیل شده‌اند. با توجه به فاصله‌ای بودن سؤال‌های مربوط به دو متغیر ذکر شده از آزمون همبستگی پیرسون (Pearson Correlation) برای بررسی همبستگی بین متغیرها استفاده شده است.

مختصر در مورد هر یک از ابعاد، به سنجش همبستگی هر کدام از این ابعاد با متغیرهای احساس امنیت پرداخته می‌شود.

۱) بعد فکری (دانش دینی): بُعد فکری مربوط به میزان آگاهی و دانش دینی فرد است. به منظور سنجش بُعد فکری از چندین سؤال، از جمله آشنایی با قرآن، آشنایی با احکام دینی و... استفاده شده است. نتایج آزمون پیرسون گویای این است که از لحاظ بُعد فکری رابطه معناداری با متغیرهای احساس امنیت وجود ندارد.

میزان احساس امنیت عمومی محاسبه شده است. همچنین، به منظور سنجش میزان ترس پاسخگویان از انواع فضاهای شهری از یازده فضای متفاوت استفاده شده است. این فضاها شامل: ترس از تاریکی، ترس از گوشه‌های پنهان، ترس از پوشش گیاهی، ترس از فضاهای متروکه، ترس از وسایل نقلیه، ترس از مکان‌های پر ازدحام، ترس از فضاهای بن بست، ترس از فضاهای قابل گریز، ترس از مکان‌های جاذب گروه‌های خاص، ترس از مکان‌های خلوت و ترس از ارادل و اوباش هستند.

همچنانکه ذکر شد، برای سنجش دینداری از پنج بُعد استفاده شده است که در اینجا پس از توضیح

جدول شماره ۱- سنجش همبستگی بُعد فکری دینداری با متغیرهای احساس امنیت در شهرستان کوه‌دشت

ترس از فضاها	رضایت از مسؤولان امنیتی	احساس امنیت عمومی		
-۰/۰۱۳	۰/۱۴۹	۰/۰۳۱	همبستگی پیرسون	بُعد فکری
۰/۲۲۵	۰/۵۰۳	۰/۳۶۰	سطح معناداری	
۳۸۵	۳۸۵	۳۸۵	تعداد داده‌ها	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۰

افزایش جنبه‌های اعتقادی افراد بر میزان رضایت آنها از مسؤولان امنیتی افزوده می‌شود. همچنین؛ نتایج تحلیل حاکی از وجود همبستگی معکوس معنادار بین ابعاد اعتقادی دینداری و ترس از فضاهاست. این همبستگی در سطح ۰/۰۰۴ و با سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار است. این همبستگی معکوس بدین معناست که با افزایش میزان ابعاد اعتقادی فرد از میزان ترس افراد به هنگام حضور در هر کدام از فضاهای مختلف شهری و روستایی کاسته می‌شود.

۲) بعد اعتقادی (باورهای دینی): باورهای دینی شامل اعتقادات فرد به جهان، آخرت و خدا و پیامبر خداست. در این تحقیق، به منظور سنجش ابعاد اعتقادی پاسخگویان، میزان شناخت و اعتقاد به خدا، اعتقاد به پیامبر خدا، حضرت محمد(ص) و اعتقاد به آخرت و زندگی پس از مرگ پرسش شده است. نتایج آزمون پیرسون نشان می‌دهد که رابطه معناداری بین بُعد اعتقادی و رضایت از مسؤولان امنیتی وجود دارد. این همبستگی مثبت بوده، در سطح ۰/۰۲۸ و با سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار است؛ بدین معنا که با

جدول شماره ۲- سنجش همبستگی بُعد اعتقادی دینداری با متغیرهای احساس امنیت در شهرستان کوهدشت

ترس از فضاها	رضایت از مسئولان امنیتی	احساس امنیت عمومی		
-۰/۱۴۷**	۰/۱۱۲*	۰/۰۷۲	همبستگی پیرسون	بُعد اعتقادی
۰/۰۰۴	۰/۰۲۸	۰/۱۵۴	سطح معناداری	
۳۸۹	۳۸۹	۳۸۹	تعداد داده‌ها	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۰

درصد معنادار است. همچنین، رابطه معکوس معنادار بین بُعد مناسکی و ترس از انواع فضاهای شهری و روستایی وجود دارد. این همبستگی در سطح ۰/۰۲۸ و با ضریب اطمینان ۹۵ درصد معنادار است؛ یعنی با افزایش میزان عمل پاسخگویان به مناسک دینی از میزان ترس آنها کاسته می‌شود.

۳) بُعد مناسکی (اعمال دینی): به منظور سنجش میزان اعتقاد و عمل به مناسک دینی، میزان اعتقاد و عمل پاسخگویان به اعمال دینی، از جمله نماز، روزه و قرائت قرآن مورد پرسش قرار گرفت. نتایج آزمون نشان دهنده وجود رابطه مستقیم معنادار بین بُعد مناسکی دینداری و احساس امنیت عمومی است. این همبستگی در سطح ۰/۰۰۶ و با ضریب اطمینان ۹۹

جدول شماره ۳- سنجش همبستگی بُعد مناسکی دینداری با متغیرهای احساس امنیت در شهرستان کوهدشت

ترس از فضاها	رضایت از مسئولان امنیتی	احساس امنیت عمومی		
-۰/۱۸۹*	۰/۰۶۲	۰/۲۸۴**	همبستگی پیرسون	بُعد مناسکی
۰/۰۲۸	۰/۲۲۴	۰/۰۰۶	سطح معناداری	
۳۹۱	۳۹۱	۳۹۱	تعداد داده‌ها	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۰

بین بُعد تجربی دینداری و ترس از فضاهاست؛ بدین معنا که با افزایش ابعاد تجربی دینداری، از جمله احساس نزدیکی با خدا از میزان ترس پاسخگویان به هنگام حضور در فضاهای مختلف سکونتی کاسته می‌شود. این همبستگی در سطح ۰/۰۰۲ و با ضریب اطمینان ۹۹ درصد معنادار است.

۴) بُعد تجربی: بُعد تجربی شامل احساسات و تاثیراتی است که در ارتباط فرد با خداوند متعال در انسان به وجود می‌آید. برای سنجش این موضوع نیز از سؤال‌هایی، از جمله احساس نزدیکی به خدا و شروع کار با نام خدا استفاده شده است. سؤال‌ها پس از ترکیب شدن تجزیه و تحلیل شدند. نتایج تحلیل پیرسون حاکی از وجود همبستگی معکوس معنادار

جدول شماره ۴- سنجش همبستگی بُعد تجربی دینداری با متغیرهای احساس امنیت در شهرستان کوهدشت

ترس از فضاها	رضایت از مسؤولان امنیتی	احساس امنیت عمومی		
-۰/۱۵۳**	۰/۰۴۷	۰/۰۴۱	همبستگی پیرسون	بُعد تجربی
۰/۰۰۲	۰/۳۴۹	۰/۳۱	سطح معناداری	
۳۹۹	۳۹۹	۳۹۹	تعداد داده‌ها	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۰

پیامدی دینداری و رضایت از مسؤولان امنیتی است. این همبستگی مستقیم بوده، در سطح ۰/۰۴۴ و با ضریب اطمینان ۹۵ درصد معنادار است. همچنین، نتایج آزمون نشان دهنده وجود رابطه معکوس معنادار بین بُعد پیامدی و ترس از فضاهای شهری و روستایی است. این آزمون در سطح ۰/۰۱۹ و با ضریب اطمینان ۹۵ درصد معنادار است.

۵) بعد پیامدی (آثار دینی): این موضوع به اعمال و باورهای روزمره زندگی انسان مربوط است و به طور کلی، معلول و پیامد ابعاد دیگر دینداری در جامعه است؛ از قبیل دقت در کسب روزی حلال و کمک به مستمندان و شرکت در امور خیریه. این دو موضوع برای سنجش بُعد پیامدی دینداری در شهرستان کوهدشت استفاده شده است. نتایج حاصل از آزمون پیرسون گویای وجود همبستگی معنادار بین بُعد

جدول شماره ۵- سنجش همبستگی بُعد پیامدی دینداری با متغیرهای احساس امنیت در شهرستان کوهدشت

ترس از فضاها	رضایت از مسؤولان امنیتی	احساس امنیت عمومی		
-۰/۳۴۳*	۰/۱۱۳*	۰/۰۵۸	همبستگی پیرسون	بُعد پیامدی
۰/۰۱۹	۰/۰۴۴	۰/۲۴۷	سطح معناداری	
۳۹۵	۳۹۵	۳۹۵	تعداد داده‌ها	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۰

نتیجه‌گیری

- از لحاظ بُعد فکری دینداری رابطه معناداری با متغیرهای احساس امنیت مشاهده نشد.
- از لحاظ بُعد اعتقادی، رابطه معناداری با متغیرهای رضایت از عملکرد مسؤولان امنیتی و ترس از فضاهای شهری و روستایی وجود دارد؛ به طوری که با

در بررسی رابطه بین احساس امنیت و ابعاد مختلف دینداری نتایج زیر را می‌توان به صورت کلی بیان نمود:

می‌توان به قدرت اطمینان بخشی به فرد به واسطه اعتقاد به پروردگاری که همواره او را در نزدیک خود حس می‌کند، اشاره کرد. چنین قدرتی باعث می‌شود فرد در برخورد خویش با فضاهای مختلف احساس ترس کمتری نسبت به فردی که چنین نیرویی را با خویش ندارد، داشته باشد.

- پنجمین بُعد دینداری، بُعد پیامدی است که نتایج تحلیل‌ها گویای وجود رابطه معنادار بین ابعاد پیامدی با متغیر رضایت از مسؤولان امنیتی و ترس از فضاهاست؛ بدین معنا که با افزایش اعمال دینی، از جمله کمک به فقرا و شرکت در امور خیریه، بر رضایت مردم از مسؤولان امنیتی افزوده و از ترس آنها هنگام حضور در فضاهاى مختلف شهری و روستایی کاسته می‌شود.

به طور کلی، نتایج تحقیق گویای این است که رابطه معناداری بین اکثر ابعاد دینداری و احساس امنیت وجود دارد. این ارتباط بین متغیرهای رضایت از مسؤولان امنیتی و ترس از فضاها بیشتر از متغیر احساس امنیت عمومی است. پس فرضیه تحقیق مبنی بر تأثیر دینداری بر افزایش احساس امنیت مردم در منطقه مورد مطالعه ما به اثبات می‌رسد.

با مقایسه تحقیق حاضر و مطالعات پیشین و چارچوب نظری، به این نتیجه می‌رسیم که نتایج تحقیق در منطقه مورد مطالعه در راستای چارچوب نظری و نتایج پیشین است. تنها در زمینه بعد فکری دینداری این موضوع صدق نمی‌کند؛ یعنی برخلاف آنچه در نظریات وبر، پترسون و کروز درباره نقش بعد فکری در افزایش احساس امنیت ذکر شده، در این

افزایش ابعاد اعتقادی پاسخگویان بر میزان رضایت از مسؤولان امنیتی افزوده و از میزان ترس از فضاها کاسته می‌شود. شاید علت این امر را بتوان التزام دستگاه‌های امنیتی کشور به اصول مذهبی دانست، زیرا فردی با باورهای دینی حتی به صورت غیر تجربی و حسی، نسبت به گروهی که آنها را پایبند به اصول مذهبی می‌داند، احساس رضایت بیشتری می‌کند. همان طور که در ادامه نیز توضیح داده خواهد شد اعتقاد به وجود خدا و باورهای مذهبی باعث می‌شود در تمامی فضاها احساس امنیت بیشتری کند.

- از لحاظ بُعد مناسکی نیز رابطه معناداری با احساس امنیت عمومی و ترس از فضاهاى مختلف شهری و روستایی مشاهده می‌شود؛ بدین معنا که با افزایش اعمال دینی پاسخگویان بر احساس امنیت عمومی پاسخگویان افزوده و از میزان ترس آنها کاسته می‌شود. زیرا فردی که خود را درگیر بعد مناسکی می‌کند، همان طور که دمراس اشاره می‌کند، از تعاملات و سرمایه اجتماعی بیشتری بهره‌مند می‌شود و همین موضوع به فرد کمک می‌کند تا انسجام اجتماعی که در مناسک، به ویژه مناسک جمعی احساس می‌کند، به گونه‌ای در ذهنش تعمیم یابد و فرد در جامعه و فضاهاى مختلف احساس ناامنی نکند.

- همان طور که اشاره شد، از لحاظ بُعد تجربی نیز رابطه معنادار معکوسی بین این متغیر و متغیر ترس از فضاها وجود دارد. به طوری که با افزایش ابعاد اعتقادی و احساسی افراد از لحاظ اعمال دینی، از میزان ترس پاسخگویان به هنگام حضور در فضاهاى شهری و روستایی کاسته می‌شود. از دلایل این امر

پخش بروشورهایی در مورد مباحث دینی و تعمیق ارزش‌های معنوی در بین شهروندان شهرستان. تقویت فعالیت‌های مؤسسات خیریه شهرستان در راستای توجه به ابعاد پیامدی دینداری و ایجاد مراکز این مؤسسات در روستاها یا ارتباط با افراد معتمد روستا.

توجه به معماری و احیای طراحی فضاهای اسلامی و عناصر مذهبی فیزیکی شهری و روستایی می‌تواند بعد تجربی اعتقادات دینی را در فرد برانگیزد، باعث شود فرد قدرت نامتناهی شکست‌ناپذیر اولوهیت را حس کرده و در چنین فضایی احساس امنیت بیشتری داشته باشد.

با توجه به اینکه مناسک مذهبی با تقویت تعاملات، احساس امنیت را در فرد تقویت می‌کند، با تشویق مردم و مهیا کردن زمینه‌های روانی حضور ایشان در چنین مراسمی، می‌توان به تقویت احساس امنیت در افراد کمک کرد.

منابع

- ۱- امیر کافی، مهدی. (۱۳۸۸). «بررسی احساس امنیت و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی شهر تهران)»، فصلنامه تحقیقات علوم اجتماعی ایران، شماره اول.
- ۲- احمدی، علی. (۱۳۸۴). «جغرافیای فرهنگی»، دو فصلنامه معارف اسلامی و حقوق، ش ۱۹، پاییز ۱۳۸۳ تا تابستان ۱۳۸۴.
- ۳- باجپایی، کانتی. (۱۳۸۴). امنیت انسانی: مفهوم و سنجش، تألیف و ترجمه: شیبانی. صابر، تهران: سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، معاونت

تحقیق این رابطه و موضوع مشاهده نمی‌شود، اما در زمینه دیگر ابعاد دینداری، از جمله مطالعات علمی در زمینه بعد مناسکی و مطالعات گلانتر، لورن و کارل در زمینه بعد پیامدی، نتایج این تحقیق در راستا و تأیید نظریات و مطالعات پیشین است.

با توجه به نتایج حاصل از تحقیق، برخی از برنامه‌ها، از جمله برنامه‌های آموزشی تلویزیونی و رادیویی، تقویت مراکز دینی و مساجد و تقویت روحیه مشارکت در اعمال و مناسک دینی می‌تواند در افزایش سطح دینداری افراد مؤثر باشد. همچنین سرمایه‌گذاری هدفمند در زمینه مسائل مذهبی - فرهنگی و برپایی کلاس‌های آموزشی و پرورشی از سطوح پایین تحصیلی می‌تواند در رسیدن به این اهداف مفید واقع گردد.

در این راستا با توجه به نتایج تحقیق، پیشنهادهای زیر برای افزایش احساس امنیت در بین مردم ارائه می‌شود:

حمایت مادی و معنوی از مساجد روستاهای شهرستان در جهت ارائه برنامه‌هایی برای تقویت بعد فکری دینداری.

توجه صدا و سیمای استان لرستان به ابعاد دینداری و بخصوص بعد فکری آن در برنامه‌های تهیه شده.

برگزاری برنامه‌ها و مراسم در مناسبت‌های دینی در مساجد سطح شهرستان.

استفاده از فضا سازی‌های معنوی در روستاهای سطح شهرستان در مناسبت‌های مختلف.

- امور اداری، مالی و منابع انسانی، مرکز مدارک علمی، موزه و انتشارات.
- ۴ بیات، بهرام. (۱۳۸۸). *جامعه شناسی احساس امنیت*، تهران: انتشارات امیر کبیر.
- ۵ پناهی، محمدحسین؛ فریبا، شایگان. (۱۳۸۶). «اثر میزان دینداری بر اعتماد سیاسی»، *فصلنامه علوم اجتماعی* (دانشگاه علامه طباطبایی)، تهران، ش ۳۷.
- ۶ پوراحمد، احمد. (۱۳۸۶). *قلمرو و فلسفه جغرافیا*، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوم.
- ۷ تری، جردن؛ راونتري، لستر. (۱۳۸۰). *مقدمه‌ای بر جغرافیای فرهنگی*، ترجمه سیمین تولایی و محمد سلیمانی، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- ۸ چراغی، مونا؛ حسین، مولوی. (۱۳۸۵). «رابطه بین ابعاد مختلف دینداری و سلامت عمومی در دانشجویان دانشگاه اصفهان»، *مجله پژوهش‌های تربیتی و روانشناختی*، ش ۶.
- ۹ خلیلی، رضا. (۱۳۸۱). «مهاجرت نخبگان، پدیده‌ای اجتماعی یا موضوع امنیت ملی»، تهران: *فصلنامه مطالعات راهبردی*، سال پنجم، شماره دوم.
- ۱۰ دلاور، علی. (۱۳۸۴). *ساخت و هنجاریابی شاخص‌های احساس امنیت در تهران*، مرکز تحقیقات کاربردی طرح و برنامه ناجا.
- ۱۱ ربانی، رسول؛ زهرا، طاهری. (۱۳۸۸). «تبیین جامعه‌شناختی میزان دین‌داری و تاثیر آن بر سرمایه اجتماعی در بین ساکنان شهر جدید بهارستان اصفهان»، *مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد*، پاییز و زمستان ۸۸.
- ۱۲ -زاده‌علی، داود. (۱۳۸۸). «حقوق و تکالیف متقابل مردم و حکومت از دیدگاه اسلام (۱۱)»، *نشریه پیام انقلاب*، ش ۳۰.
- ۱۳ سراج زاده، سید حسین. (۱۳۷۷). «نگرش‌ها و رفتارهای دینی نوجوانان تهران و دلالت آن بر نظریه سکولار شدن»، *نمایه پژوهش*، ش ۷ و ۸.
- ۱۴ شهابی، سیامک. (۱۳۸۲). *بررسی اولویت‌های ارزشی جوانان روستایی و عوامل مؤثر بر آن*، اصفهان: گروه تحقیقات و بررسی مسائل روستایی، ج ۱ و ۲.
- ۱۵ عابدی، احمد؛ علیرضا شواخی؛ مریم تاجی. (۱۳۸۷). *رابطه بین ابعاد دینداری با شادی دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه شهر اصفهان*، دو فصلنامه *مطالعات اسلام و روان‌شناسی*، سال اول، ش ۲، بهار و تابستان ۱۳۸۷.
- ۱۶ علوی، سیدسلیمان؛ مرتضی ثابت‌قدم؛ سیامک امانت؛ زهره نورایی؛ اعظم حسینی. (۱۳۸۷). *نقش مذهب در کاهش پرخاشگری*، *مجله روان‌شناسی و دین*، سال اول، ش ۴.
- ۱۷ عمید، حسن. (۱۳۷۶). *فرهنگ فارسی*، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- ۱۸ فوکویاما، فرانسیس. (۱۳۷۹). *پایان نظم: بررسی سرمایه اجتماعی و حفظ آن*، ترجمه: توسلی، غلام، تهران: نشر جامعه ایران.
- ۱۹ کتابی، محمود و همکاران. (۱۳۸۳). *دین، سرمایه اجتماعی و توسعه اجتماعی - فرهنگی*، *مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان*، جلد هفدهم، ش ۲.

- ۲۸ ورسلی، پیتر. (۱۳۷۹). *نظم اجتماعی در نظریه‌های جامعه‌شناسی*، ترجمه سعید معید فر، تهران: انتشارات تبیان.
- ۲۹ همیلتون، ملکم. (۱۳۷۷). *جامعه‌شناسی دین*، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: نشر تبیان.
- 30- Berggren. N , Bjørnskov. C. (2011) . Is the importance of religion in daily life related to social trust?: Cross-country and cross-state comparisons. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 80 (2011) 459– 480.
- 31- Demerath III, N.J., (2003). Civil society and civil religion as mutually dependent. In: Dillon, M. (Ed.), *Handbook of the Sociology of Religion*. University Of Cambridge Press, Cambridge, UK, pp.348– 358.
- 32- Ellwood, A. (1993), The Social Function of Religion, *The American Journal of Sociology*. Vol 19. PP 289- 307.
- 33- Glanter. M, Larson . D, Rubenstone, T. (2000). The Impact of Evangelical Belief on Clinical Practice, *American Journal of Psychiatry*.
- 34- Graham, J. & Haidt, J. (2010), Beyond Beliefs: Religions Bind Individuals into Moral Communities. *Personality and Social Psychology Review*, 14, 140-150.
- 35- Kishimoto, H. (1961), An Operational Definition of Religion, *Numen* Vol 8, Fasc 3. PP 239- 309.
- ۲۰ کلانتری، خلیل. (۱۳۸۷). *پردازش و تحلیل داده‌ها در تحقیقات اجتماعی - اقتصادی* (با استفاده از نرم افزار SPSS)، فرهنگ صبا، تهران.
- ۲۱ کلمنتس، کوین. (۱۳۸۴). *به سوی یک جامعه امن*، ترجمه محمدعلی قاسمی، انتشارات مطالعات راهبردی، سال هشتم، ش ۲.
- ۲۲ معین، محمد. (۱۳۸۱). *فرهنگ فارسی معین*، چاپ هشتم، انتشارات امیرکبیر.
- ۲۳ موحد، مجید؛ احمد، نوبخت. (۱۳۸۷). «رابطه دینداری و گرایش به جهانی شدن در میان کارکنان منطقه ویژه انرژی پارس»، *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*، دوره بیست و هفتم، شماره اول، بهار ۱۳۸۷.
- ۲۴ میر خلیلی، سید محمود. (۱۳۸۷). «توسعه شهرها و ضرورت پیشگیری وضعی از بزهکاری»، *فصلنامه حقوق*، دوره ۳۸، ش ۳، پاییز ۸۷.
- ۲۵ نبوی، سید عبدالحسین؛ علی حسین، حسین زاده؛ سیده هاجر حسینی. (۱۳۸۸). «بررسی تاثیر پایگاه اجتماعی - اقتصادی و هویت قومی بر احساس امنیت اجتماعی»، *فصلنامه دانش انتظامی*، سال دهم، شماره دوم.
- ۲۶ خویدنیا، منیژه. (۱۳۸۲). «درآمدی بر امنیت اجتماعی»، *فصلنامه مطالعات راهبردی*، سال ششم، ش ۱۹، بهار ۱۳۸۲.
- ۲۷ خویدنیا، منیژه. (۱۳۸۵). «گفتمانی پیرامون امنیت اجتماعی»، *فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی*، شماره چهارم و پنجم، بهار ۱۳۸۵.

-
- 38- Saudia. T.L, Kinnery M. R, Brown. K. C. (1991). *Health Locus of Control and Helpfulness of Prayer*.
- 39- Yesseldky, R, Matheson, K. & Anisman, H. (2010), Religiosity as Identity: Toward an Understanding of Religion From a Social Identity Perspective. *Personality and Social Psychology Review*, 14, 60–71.
- 36- Loren. G, Karl. A. (2003). The Remarkable Health and Longevity Benefits of Participating Regularly in a Community of Faith Environment Health Prospect.
- 37- Ruffle. B.J., Sosis, R.H., (2007). Does it pay to pray? Evaluating the economic return to religious ritual. *B.E. Journal of Economic Analysis and Policy: Contributions* 7, Article 18.